

Bijlage HAVO
2019

tijdvak 1

oud programma

maatschappijwetenschappen

Bronnenboekje

Opgave 1 Hoe onafhankelijk is de journalist?

tekst 1

Hoe onafhankelijk is de journalist?

De journalistiek of redactionele onafhankelijkheid staat onder druk. Dat vindt twee derde van de hoofdredacteurs van Nederlandse
5 nieuwsredacties. En die druk zal de komende jaren alleen maar toenemen. Van adverteerders, van de overheid, maar vooral van lezers, kijkers en luisteraars. Dat blijkt uit
10 een onderzoek dat het Commissariaat voor de Media vandaag publiceert. Kranten, tv en radio dreigen hun oren meer en meer te laten hangen naar
15 de consument. Duidelijker dan vroeger kan die laten weten wat hij goed en slecht vindt in de media, bijvoorbeeld via Facebook en Twitter. En duidelijker dan vroeger hebben
20 (online) media een overzicht van wat 'scoort' en wat door niemand wordt gepruimd. Wordt het 'u vraagt, wij draaien', nu oplages dalen (...) en bij publiek
25 gefinancierde media de subsidies worden verkleind? "Met deze verschuiving van aanbod naar vraag ontstaat een maatschappelijk risico", stelt het Commissariaat.
30 "Nieuwsmedia zullen steeds minder een overzicht brengen van nieuws dat volgens journalisten belangrijk is, maar vooral aanbieden wat de lezer, kijker of luisteraar leuk en interessant
35 vindt." Liever het auto-ongeluk van Gerard

Joling dan de oorlog in Syrië. Liever 'Britse tank rijdt over auto in Duitsland' dan een artikel over de
40 grote problemen (ook financieel) met automatisering bij de overheid. Het is simpel: een snack verkoopt beter dan een gezonde bruine boterham.

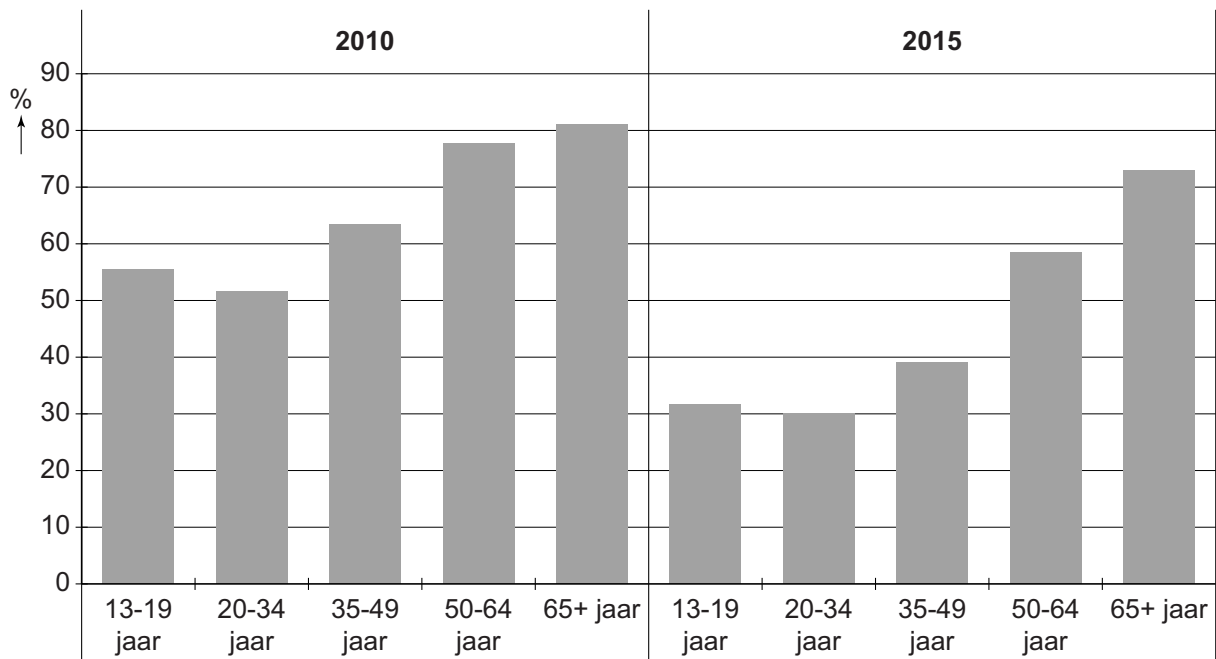
Voor het onderzoek ondervroeg het
45 Commissariaat, dat al enkele jaren grote nadruk legt op de onafhankelijkheid van de nieuwsredacties in Nederland, 31 hoofdredacteurs van nieuws-
50 organisaties. Het ging om landelijke en regionale kranten, nieuwsrubrieken op de landelijke publieke en commerciële omroepen, websites en regionale zenders.
55 De belangrijkste conclusie: "Twee derde van de hoofdredacteurs vindt dat er momenteel meer risico's op schending van de redactionele onafhankelijkheid zijn dan vijf jaar
60 geleden." De hoofdredacteurs verklaren deze toename onder meer door het teruglopen van hun financiële middelen. (...) Dat heeft redacties
65 kleiner gemaakt en zorgt voor het vaker inhuren van freelancers. (...) Veel freelancers werken ook voor commerciële opdrachtgevers en zouden minder kritisch kunnen
70 schrijven over (potentiële) klanten.

naar: NRC Handelsblad, 3 juni 2015

Opgave 2 Einde van de papieren krant?

figuur 1

Bereik per leeftijd Nederlandse papieren dagbladen in 2010 en in 2015

Toelichting

In alle leeftijdsgroepen daalt het bereik van papieren kranten. In 2010 las 81% van de 65-plussers een krant, in 2015 was dit 73%. De daling is aanzienlijk sterker bij de andere leeftijdsgroepen. Bij de 20 tot en met 34-jarigen ging het bereik van 52 naar 30% in vijf jaar.

bron: www.svdj.nl/de-stand-van-de-nieuwsmedia, uitgave van Stimuleringsfonds voor de Journalistiek (SVDJ), 22 juni 2016

tekst 2

De papieren krant is nog niet dood

Journalistiek behelst niet alleen relevant nieuws en opinies in een krant te brengen. Het behelst vooral onzin uit de krant te houden.

5 Het scheiden van zin en onzin wordt met de dag belangrijker. En dat biedt kansen voor de papieren krant. Als gevolg van de explosieve groei van digitale informatie wordt het nieuws
10 overwoekerd door verzinsels, spoof (nepnieuws), amusement, provocaties en scheldpartijen. En dat wordt met de dag erger. Niet alleen omdat het world wide web dagelijks
15 uitdijt maar ook omdat op internet steeds scherper aan de wind moet worden gezeild om aandacht van de surfende bezoekers te trekken. Dat betekent nog meer onzin verkopen,

20 nog ongenueerder provoceren en nog nodelozer kwetsen.

Hoe groter de chaos op internet, hoe meer kansen voor de papieren kranten. Ze kunnen een gids zijn in
25 een jungle waar niemand meer een weg kan vinden. Papieren kranten kunnen even diep ademen voordat achter een hype wordt aangerend. De waarde van de stortvloed aan informatie die met de snelheid van
30 het licht over de wereld wordt geslingerd, kan worden gewikt en gewogen, terwijl er op de sociale media al conclusies uit worden
35 getrokken, analyses van worden gemaakt, schuldigen worden aangewezen en grappen over worden gemaakt.

naar: column van Peter de Waard uit de Volkskrant, 26 november 2015

Opgave 3 Lobbyen

tekst 3

De Tweede Kamer wil meer inzicht in onzichtbare lobbypraktijk

“Dat bedrijven, burgers en organisaties voortdurend lobbyen, hoort bij democratie”, zegt Lea
5 Bouwmeester, Kamerlid van de PvdA. “Maar de politiek moet opener zijn over wie dit zijn en hoe de politiek belangen afweegt.” Samen met partijgenote Astrid Oosenbrug presenteert ze een
10 initiatief-nota met voorstellen om lobby-invloed in de politiek zichtbaarder te maken. Een door hen

samengestelde werkgroep van Kamerleden moet de voorstellen in
15 regelingen omzetten. In het voorjaar publiceerden de Kamerleden Bouwmeester en Oosenbrug al een reeks transparantie-voorstellen op de
20 PvdA-website. Onderdeel daarvan was het openbaar maken van de agenda's van bewindspersonen en een 'lobby-paragraaf' bij wetgeving, waarin het ministerie laat zien welke

25 belangen zijn aangekaart en hoe die
zijn afgewogen.

Het voorstel is een eerste stap om
lobbyen te reguleren. Hard nodig,
stelt Bouwmeester. “Het gaat om wie
30 de kaders van wetgeving mede

bepaalt. Wij als Kamerleden hebben
geen idee wie er in de vroegste fase
meedenken. Als Kamerlid kun je niet
zien wie de kaders van wetgeving
35 bepalen en als burger kun je alleen in
de marge iets veranderen”, zegt
Bouwmeester.

naar: de Volkskrant, 22 december 2015

tekst 4

Vooraf het bedrijfsleven maakt gebruik van lobbykracht in Den Haag van ex-politici

Vooraf het bedrijfsleven maakt
gebruik van de lobbykracht van ex-
politici. Met name VVD'ers en
CDA'ers maken na hun leven op het
5 Binnenhof de stap naar bedrijven.
Van alle ex-politici in de top van het
bedrijfsleven komt twee derde vanuit
deze partijen.

Wie toegang wil hebben tot de
10 beslissers in Den Haag, moet weten
waar de sleutel ligt. En wie weet dat
nou beter dan een ex-politicus?
Daarom zijn zoveel ex-Kamerleden
en ex-ministers werkzaam in
15 besturen van het bedrijfsleven en
maatschappelijke organisaties.

PvdA en CDA zijn sterk vertegen-

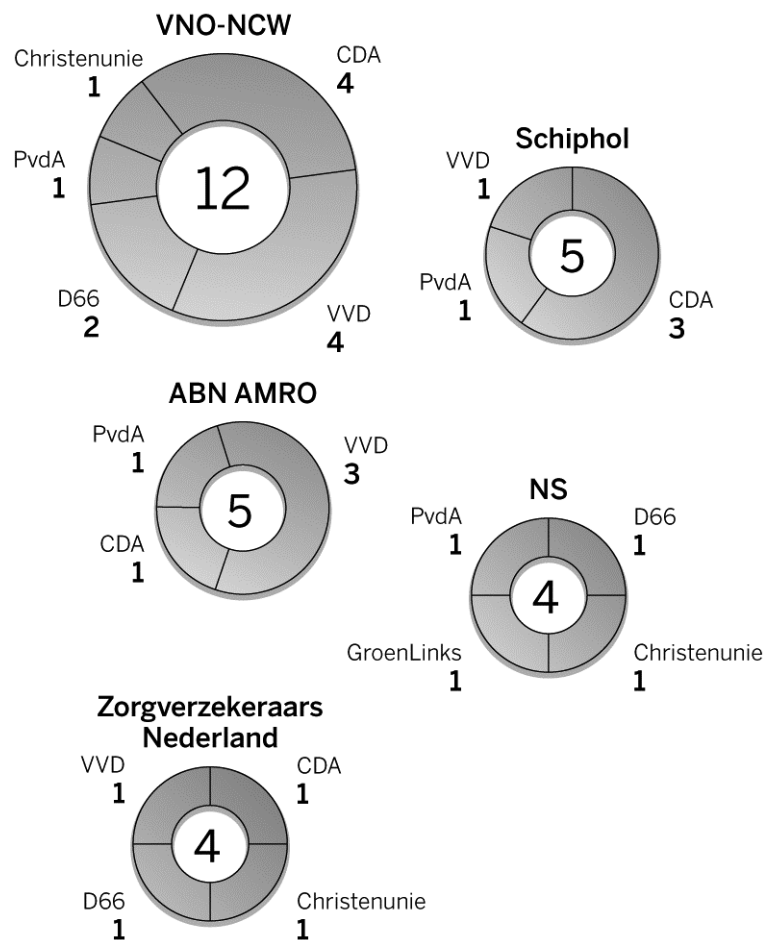
woordigd in het onderwijs. In de zorg
zijn de traditionele regeringspartijen
20 PvdA, VVD en CDA sterk aanwezig.
Ex-politici van D66 en GroenLinks
vinden regelmatig hun weg naar de
top van niet-gouvernementele
organisaties (ngo's). PVV'ers en
25 SP'ers doen nauwelijks mee in dit
netwerk van voormalig
bewindspersonen en Kamerleden.

Dat blijkt uit onderzoek van *de
Volkskrant* naar het carrièreverloop
30 van ex-politici. Daarbij is in kaart
gebracht welke ex-Kamerleden, ex-
ministers en ex-staatssecretarissen
tussen 2010 en 2015 topfuncties
bekleedden in het bedrijfsleven, de
35 semipublieke en de publieke sector.

naar: de Volkskrant, 6 februari 2016

figuur 2

Het aantal ex-politici per politieke partij in topfuncties bij werkgeversorganisatie VNO-NCW en bij vier bedrijven: Schiphol, bank ABN AMRO, NS (Nederlandse Spoorwegen) en Zorgverzekeraars Nederland tussen 2010 en 2015

bron: de Volkskrant, 6 februari 2016

tekst 5

Het tot stand komen van EU-beleid

Europese besluitvorming

Voordat ...**(a)**... met een initiatief
voorstel komt, raadpleegt ...**(a)**...
eerst één of meerdere comités om
5 zich te vergewissen van voldoende
draagvlak bij de diverse Europese
regeringen. Vrijwel altijd schakelt
...**(a)**... adviesbureaus in om
technische en juridische kwesties
10 goed uit te zoeken.

Nationale parlementen nemen kennis
van de voorstellen en kunnen hun
ministers vragen om bepaalde stand-
punten in ...**(b)**... te blokkeren of te
15 amenderen.

Voordat in ...**(c)**... gestemd gaat
worden over de voorstellen van
...**(a)**..., kan ...**(c)**... wijzigingen

doorvoeren in de voorstellen. Omdat
20 regelmatig bijeenkomsten
plaatsvinden tussen Nederlandse
parlementsleden en de leden van
...**(c)**..., kan de Tweede Kamer ook
via deze weg nog enige invloed
25 uitoefenen.

Invloed van lobbyisten

Het lobbycircuit dat zich richt op de
Europese Unie, is bijzonder
omvangrijk. In 2013 is uitgerekend
30 dat Nederlandse bedrijven en
organisaties zeker 80 miljoen euro
uitgeven aan lobbyactiviteiten in
Brussel, maar daar zijn enkele
multinationals nog niet bij
35 meegerekend. In totaal zou er één
miljard euro per jaar worden
uitgegeven aan lobbyen in Brussel.

naar: www.europa-nu.nl, gedownload in oktober 2016

Opgave 4 Aanpak illegale Brabantse hennepcultuur

tekst 6

Pak criminelen hun geld en vermogen af, dan straf je ze het hardst

Omdat in Noord-Brabant het strafrecht overbelast raakte door het aantal hennepzaken, probeert men er iets nieuws: buiten de rechter om de drugscriminelen kaalplukken. Rienk de Groot, Hoofd Recherche van de politie Zeeland-West-Brabant: “Alleen al de Tilburgse hennepindustrie is met 2.500 verdachten, 60 criminele bendes en een illegale jaaromzet van zo’n 800 miljoen euro – dat is meer dan de gemeentebegroting – een ernstige bedreiging voor de samenleving.”

De Groot: “Hennepcultuur lijkt makkelijk geld verdienen. Maar het is een keiharde wereld. Als een crimineel hoort dat een rustig gezinnetje in een buitenwijk van Breda een kwekerij heeft van driehonderd planten, trommelt hij een paar vrienden op en komen ze bij je langs. Dan gaat het er niet zachtzinnig aan toe. Aan dat gevaar van roof door criminelen stel je je hele gezin bloot. Plus het risico dat je groeilampen in de hens vliegen. Wij hebben drie tot vijf branden per week, vaak midden in een woonwijk.”

Effectiever opsporen en afstraffen

De Groot: “We willen effectiever opsporen en afstraffen. Daarom betrekken we nu iedereen bij de opsporing: het overheidsbestuur, de belastingdienst, het bedrijfsleven. Zo interveniëren we zo veel mogelijk in

criminele samenwerkingsverbanden. Rijdt iemand in een dure auto maar heeft hij volgens de fiscus geen werk? Wij houden je aan – leg het maar uit. Horen we van een energieleverancier dat je een buitenproportioneel hoog energieverbruik hebt? Wij bellen aan: hallo, we komen controleren of u niet toevallig hennep verbouwt.”

Officier van justitie Nanhkoesingh: “We hadden zoveel hennepzaken dat het bijna niet meer te doen was. Toen heb ik bij mijn leiding voorgesteld: laten we hennepverdachten zo veel mogelijk vermogen afpakken door ze buiten het strafrecht om een afdoeningstransactie aan te bieden. Als officier leg je zo’n verdachte de keuze voor: je doet afstand van je auto, je krijgt een werkstraf en je tekent een overeenkomst voor de schade van je energieleverancier, dan hoef je niet naar de rechter.”

De Groot: “De verkoop van één kilo droge hennep levert al 3.250 euro op, en in het grensgebied een slordige 5.000. Afpakken doet bij criminelen echt zeer, want alles draait om geld. Afgepakt vermogen vinden ze erger dan gevangenisstraf, want gevangenisstraf is in het milieu een statussymbool. En de staatskas is ook beperkt. Je kunt je middelen maar één keer uitgeven, dus je moet efficiënt zijn.”

naar: de Volkskrant, 26 april 2016

Opgave 5 Zo vader, zo zoon

tekst 7

Zoon van Amsterdamse crimineel gaat bijna altijd vader achterna

Bijna alle zonen van Amsterdamse beroeps-criminelen belanden in de misdaad, blijkt uit onderzoek van de Vrije Universiteit Amsterdam. De helft
5 van hen heeft zelfs al in de gevangenis gezeten.

In opdracht van de politie onderzocht de Vrije Universiteit Amsterdam voor het eerst hoe het de kinderen van
10 zogenoemde ABC'ers – Amsterdamse beroeps-criminelen – vergaat. Onderzoekster Meintje van Dijk nam politie-, justitie- en jeugdzorg-dossiers van 25 gezinnen
15 onder de loep, van de ouders en hun 76 kinderen. “De focus van het onderzoek lag vooral op de 44 kinderen die tussen de 19 en 33 jaar oud zijn.” Hun gemiddelde leeftijd is
20 23 jaar.

Wat blijkt: negen van de tien zonen komen met justitie in aanraking. De helft valt zelfs in de zwaardere categorie. Zij hebben al in detentie
25 gezeten en maakten zich onder

andere schuldig aan geweldsmisdrijven of werden betrappt met een wapen.

“Dit is een heel hoge score”, zegt
30 Van Dijk over de jongens.

De dochters van de Amsterdamse criminelen hebben op een enkele uitzondering na wat lichtere strafbare feiten begaan, zoals verkeers-
35 overtredingen of een vermogensdelict. In totaal ging een kleine 50 procent van de dochters in de fout.

Een van de verklaringen voor het
40 criminele gedrag zijn de vele traumatische ervaringen die de kinderen meekrijgen in hun jeugd. Zo ontdekte Van Dijk dat 95 procent hun vader langere tijd moest missen omdat
45 deze in de gevangenis zat. In bijna 90 procent van de gevallen zijn de ouders gescheiden. En meer dan een op de drie heeft een vader die is geliquideerd.

naar: de Volkskrant, 25 februari 2016